

Sijoitetun lapsen hyvinvointi ja tuen tarpeet esi- ja alkuopetuksessa

Emma ja Elias-ohjelmassa mukana oleva viisivuotinen SISUKAS- projekti paneutuu sijoitetun lapsen koulupolun tukemiseen jo varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on edistää lapsen myönteistä asennetta oppimiseen ja koulunkäyntiin. Traumataustaiselle lapselle koulupolku voi muodostua kiviseksi, jos alisuoriutuvan oppimispotentiaalia ei hyödynnetä tai tuen tarpeita ei huomata. Oikea-aikainen tuki lisää tutkitusti lapsen selviytymiskykyä.

Sijoitetulla lapsella on oikeus tukeen

SISUKAS kohdentaa tukea esi- ja alakouluikäisille perheisiin sijoitetuille lapsille. Samalla kehitetään monitoimijaista yhteistyötä, vahvistetaan osaamista sekä tehdään vaikuttamistyötä sijoitetun lapsen oikeuksien edistämiseksi.

Syksyllä 2012 Keski-Suomessa koottiin seitsemän sosiaalityöntekijän asiakkaista 21 sijoitettua lasta (13 tyttöä ja 8 poikaa, 6–10v.) mukaan SISUKAS-interventioon. Mukana on 10 koulua ja 7 esikoulua. Lasten sijoitus perheisiin oli jatkunut yli 2 vuotta. Lapset valikoituivat hankkeeseen vapaaehtoisuuden perusteella ja syntymä- sekä sijaisvanhempien suostumuksella. Tutkimusluvut hankittiin myös kunnista. Lapset käyvät esikoulua/koulua tavallisessa yleis-

opetuksessa. Lapset eivät siis ole valikoituneet mukaan projektiin haastavuutensa vuoksi vaan siksi, että edustavat kohdejoukkoa.

Fokusryhmissä kuultua

Valmisteluvuonna 2012 verkotuttiin sekä kerättiin kokemustietoa sijoitetuilta nuorilta, sijaisvanhemmilta, opettajilta, sosiaalityöntekijöiltä ja oppilashuollon

henkilöstöltä sekä kehittäjiltä fokusryhmissä. Samalla tehtiin tarveanalyysiä siitä, mitkä asiat sijoitetun lapsen esi- ja alkuopetuksessa vaativat kehittämistä.

Sosiaalityöntekijät pitivät koulu yhteistyötä pääasiassa sijaisvanhempien tehtävänä. Sijaisvanhemat kuitenkin kokivat, että koulu yhteistyö ja sijoitetun lapsen kokemusmaailman sekä lastensuojelutietouden välittäminen, jäi liiaksi sijaisperheen vastuulle. Opettajat puolestaan toivat esiin, ettei heillä ollut riittävästi tietoa lastensuojelusta ja sijoitettujen lasten erityiskysymyksistä. Oppilaiden aggressiivisuus ja käytöshäiriöt huolettivat. Oppilashuollossa sijoitetut lapset eivät näkyneet alakoulussa erityisryhmänä. Lapsen tarvitsemia tukitoimien ja tutkimusten käynnistyminen vaihteli asuinpaikan mu-

kaan. Sijoitetut nuoret painottivat lapsen osallisuutta ja mukanaoloa, kun häntä koskevia asioita käsitellään koulussa. Toisaalta muistutettiin toiveesta saada olla tavallinen lapsi luokassa. Ongelmina esiin nousivat leimaaminen, kiusaaminen ja ymmärtämättömyys. Jotkut toivat esiin myös sen, että opettajat pelkäävät heitä. Opettajan toivottiin olevan kuunteleva, luotettava, aito ihminen, joka kohtaa oppilaan ihmisenä.

Benchmarking Ruotsin SkolFam®-hankkeeseen

Vuoden aikana koottiin kumppaneista asiantunteva ohjausryhmä. Projektissa paneuduttiin kirjallisuuteen, kartoitusmenetelmiin ja verkotuttiin muihin kouluhankkeisiin Suomessa. Lisäksi osallistuttiin SkolFam®-verkoston kahteen tapaamiseen. SkolFam® on Ruotsissa laajasti käytössä oleva, sijoitetun lapsen kartoitus- ja tukimalli.

Tukholman yliopiston professori Bo Vinnerljung, kutsuttiin pääpuhujaksi SISUKAS pärjää aina -aloitusseminaariin kertomaan SkolFamin® tuloksista. Päivässä kuultiin myös muita sijaishuollon, opetuksen ja

oppilashuollon asiantuntijoita ja päättäjiä. Seminaari kokosi monitoimijaisen innostuneen kuulijajoukon.

Lapsen tuen tarpeen kartoitukset käynnistyivät tammikuussa 2013

Tammikuussa SISUKAS-tiimiin liittyneet sosiaalityöntekijä, psykologi ja erityisopettaja käynnistivät sosiaalityöntekijöiden, sijaisperheiden ja opettajien tapaamiset Keski-Suomen alueella. Lasten psykologiset ja pedagogiset kartoitukset sekä luokkahavainnointi jatkuvat kevään ajan.

SISUKAS-mallin tavoitteena on monitoimijaisen tiedon yhdistäminen lapsen hyvinvoinnin, vahvuuksien ja tuen tarpeiden kartoittamiseksi: psykologi (kyvyt, tunne-elämä, hyvinvointi), erityisopettaja (lukeminen, kirjoittaminen, matematiikan taidot), sosiaalityöntekijä ja hänen kauttaan biologiset vanhemmat (elämänhistoria), sijaisvanhemmat (lapsitietoisuus, arki) sekä opettaja (koulunkäynti). Kartoituksissa tehdään myös luokkahavainnointia. Lapsilähtöisessä kartoituksessa noudatetaan hienotunteisuutta, lapsia tavataan tarvittaessa kotona ja he saavat itse valita, ha-

luavatko olla anonyymejä, kun tiimiläiset vierailevat luokassa. Lapset antavat jatkuvaa palautetta tarra-
vihkotyöskentelyn kautta ja heitä kootaan ajoin myös fokusryhmiksi.

Kartoituksen palautetta käydään läpi perheiden, koulun ja sosiaalityön kanssa sekä sovitaan kaksivuotisesta seurannasta ja tuesta lapselle. Lapsen oppimisympäristö pyritään järjestämään hänen tarpeitaan vastaavaksi aikuisten välistä yhteistyötä tiivistämällä. Tarjoamalla tarvittaessa konsultaatiota lasten tilanteen usintakartoitus tehdään keväällä 2015.

Tuki saattaa joidenkin lasten kohdalla tarkoittaa tehostettua tukea lukemisessa tai matematiikassa, tai tukea itsetunnon vahvistamisessa, sosiaalisissa suhteissa ja tunteiden hallintataidoissa. Lapsen

vahvuuksia tehdään näkyväksi ja alisuoriutumiseen puututaan. Tietoisuuden lisääntyminen esim. siitä, että lapsi tarvitsee tutkitusti tukea sanavarastonsa laajentamisessa ja käsitteiden ymmärtämisessä, voi eh-

käistä lasta ajautumasta konflikteihin. Kun löytyy keinoja auttaa lasta, lapsen toiveikkuus ja lisääntyy ja selviytyvyys vahvistuu. Kokemukset naapurimaasta ovat olleet rohkaisevia.

*Teksti: Christine Väliavaara
projektipäällikkö
Pesäpuu ry
Kuvat: RAY:n kuvapankki*

*Lue lisää:
www.pesapuu.fi/toiminta/sijoitettu-lapsi-koulussa,
www.emmaelias.fi/projektit*

SISUKAS-tiimi esittäytyy

Sari-Maarika Mäntymaa, Maire Saksola, Riikka Huusko ja Christine Väliavaara.

Olen **Maire Saksola** ja toimin Sisukas-projektissa konsultoivana erityisopettajana. Koulutukseltani olen nuorisotyöntekijä ja erityisopettaja. Minulla on takanani pitkä kokemus laaja-alaisen erityisopettajan työstä Jyvässeudun eri alakouluilta.

Tehtäväni Sisukas-projektissa on kartoittaa projektissa mukana olevien lasten valmiuksia lukemisen, kir-

joittamisen ja matematiikan taidoissa, sekä olla omalta osaltani suunnittelemassa kullekin oppilaalle tarvittavat tukitoimet ja ohjata ja tukea niiden toteutumisessa. Moniammatillisen tiimin jäsenenä osallistun myös työskentelyn mallintamiseen sekä projektissa työstettävien oppaiden ja koulutuksen suunnitteluun.

Olemme luomassa maa-perää sille, että sijoitetun

lapsen erityistarpeet tultaisiin jatkossa huomioimaan luonnollisena osana koulun tukitoimia. Luotan yhteistyön ja moniammatillisuuden voimaan.

Odotan, että Sisukas-projektin myötä löydämme pysyviä ja toimivia, koulun arkeen soveltuvia käytänteitä, joilla voidaan auttaa sijoitettuja lapsia löytämään omat voimavaransa ja mahdollisuutensa.

Olen **Sari-Maarika Mäntymaa**, psykologi ja psykoterapeutti. Aloitin työt Sisukas-projektissa tammi-kuussa. Työkokemukseni olen kerryttänyt erikoissairaanhoidossa lastenpsykiatrialla sekä perheneuvolamaailmassa.

Sisukkaassa tapaan lapsia, sijaisvanhempia sekä esikoulujen ja koulun henkilökuntaa yhdessä työparini Maire Saksolan kanssa. Teen lasten kanssa

Olen **Riikka Huusko** ja työskentelen tämän kevään Sisukas-projektissa kehittäjäsosiaalityöntekijänä. Pesäpuussa olen ollut kehittämispäällikkönä kevästä 2007.

Sosiaalityöntekijän näkökulmastani katsottuna ”Sijoitettu lapsi koulussa”-teemaan liittyy paljon mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Sijoitettujen lasten vahvuuksien ja voimavarojen esiin nostaminen on mielestäni tärkeää, koska lasten elämässä on ollut

yksilöllisesti oppimiseen liittyviä psykologisia tutkimuksia, joiden tarkoituksena on nostaa esiin lapsen vahvuuksia ja taitoja sekä tarkentaa mahdollisia oppimiseen liittyviä pulma-kohtia. Lapsen kokonaishyvinvointi on keskiössä työskentelyssämme. Yhdessä lapsen ja hänen ympärillään olevien aikuisten sekä Sisukas-tiimin kanssa etsimme jokaiselle lapselle ja hänen yksilölliselle tilanteelleen

paljon menetyksiä. Ennaltaehkäisemällä ongelmien syntyä on mahdollista estää oppimisesta innostuksen ja mielenkiinnon katoaminen.

Lapsen koulumenestykseen vaikuttavat vahvasti myös syntymävanhemmat, muut läheiset, elämäkokemukset ja tulevaisuuteen luottaminen. Miten lapsen lähellä olevat aikuiset voisivat tukea parhaalla mahdollisella tavalla sijoitetun lapsen hyvinvointia, jotta hän voisi uskoa tulevaan eikä kantaa huolta, epä-

tarvittavia tuen muotoja. Koulunkäynnin ja opiskelun on todettu olevan eräs tärkeimmistä sijoitettua lasta ja hänen kehitystänsä suojaavista tekijöistä. Sisukkaan on tarkoitus tukea lapsia yksilöllisesti ja rakentaa tarvittaessa lapsen ympärille aikuisten tiivis verkosto koulupolun vahvistamiseksi. Samalla myös työstämme yleisempää mallia sijoitettujen lasten koulunkäynnin tueksi.

tietoisuutta, ristiriitoja tai surua omasta menneisyydestään ja läheisistään? Miten sijoitettu lapsi saisi asuinkunnasta riippumatta tarvitsemansa tuen myös koulunkäyntiin?

Koulun ja lastensuojelun välille toivon lisää tietoa ja avoimuutta, jotta yhteistyö lapsen asioissa olisi aidosti mahdollista. Kaikilla sijoitetuilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea, jotta keskittyminen koulutyöhön olisi mahdollista.

”Sijaisperheen, koulun ja lastensuojelun yhteistyössä tulisi tiivistää, tiedonkulkua parantaa, vahvistaa aikuisten osaamista ja lasten osallisuutta sekä parantaa tuen saatavuutta.”
(Fokusryhmissä kuultua)

*Teksti: Maire Saksola,
Sari-Maarika Mäntymaa ja
Riikka Huusko
Pesäpuu ry
Kuva: Piritta Schulz
Pesäpuu ry*